

Vaspitanje i obrazovanje

Implikacije aktuelnih promena opštih faktora determinacije na obuku i vaspitanje u oružanim snagama

Potpukovnik doc. dr **VOJISLAV STOJKOVIĆ**

U radu su analizirane aktuelne promene opštih faktora determinacije i naznačene moguće implikacije na obuku i vaspitanje oružanih snaga SFRJ. Autor težišno razmatra moguće implikacije promena vojno-političkog faktora u svetu i Evropi i aktuelnih društvenih i ekonomskih promena u Jugoslaviji na ciljeve, sadržaje i druge bitne komponente obuke i vaspitanja. Autor, takođe daje sintezu implikacija naučno-tehničke revolucije na vojno obrazovanje.

Osnovni je stav autora da bitne promene opštih faktora determinacije, nužno impliciraju odgovarajuće promene u obuci i vaspitanju. U radu su razmotreni mogući smerovi tih promena.

Promene, prolaznost, privremenost i nestalnost aksiomska su karakteristika vremena u kojem živimo, toliko očevidna da je ne treba posebno dokazivati. U ovom radu razmatraćemo grupu aktuelnih promena koja zahvata osnovne faktore determinacije vojnog obrazovanja, a njegov osnovni predmet jesu moguće implikacije tih promena na obuku i vaspitanje u oružanim snagama SFRJ.

PROMENE FAKTORA GLOBALNOG OKRUŽENJA I NJIHOVE IMPLIKACIJE NA VOJNO OBRAZOVANJE

Iz grupe opštih faktora determinacije, zbog intenzivnog neposrednog i posrednog uticaja na vojnu edukaciju, izdvajaju se naučno-tehnička i tehnološka revolucija i promene globalnog vojno-političkog faktora.

Uticaji naučno-tehničke revolucije na vojno obrazovanje

O implikacijama naučno-tehničke revolucije u sferi vojnog obrazovanja već je opširno pisano, pa ćemo ih ovom prilikom samo taksativno naznačiti.

Naučno-tehnička revolucija utiče na vojno obrazovanje višesmerno, preko: implikacija koje naučno-tehnička revolucija izaziva u obrazovanju uopšte; skokovitih promena tehničko-tehnološkog faktora oružane borbe; odgovarajućih promena u ratnoj veštini i doktrinama savremenih armija itd.

Razvoj obrazovanja u svetu, izazvan naučno-tehničkom revolucijom, ima sledeće tendencije u najrazvijenijim zemljama: od permanentnog školovanja ka permanentnom obrazovanju; od adaptivnog ka stvaralačkom učenju; od uskog specijalističkog ka širokom opštem i stručnom obrazovanju; od nižih ka višim kognitivnim nivoima; od dogmatskog ka kritičkom i kreativnom mišljenju, i od uskih ideoloških i etničkih ka opštim humanističkim vrednosnim stavovima.

Sledeći takve tendencije, inventivna društva organizaciju obrazovanja, istraživanja i proizvodnje postavljaju tako da inovacije i kreativnost postaju temelj razvojnih pomaka. Za razliku od njih, neinventivna društva ne pridaju odgovarajući značaj znanju, a sposobnim postavljaju mnoštvo birokratskih barijera preferirajući, pri tome, vredne i poslušne.

Sve istraženiji uticaj nauke na vojnu moć i promene u tehničko-tehnološkom faktoru oružane borbe izazvane naučno-tehničkom revolucijom, pored navedenih razvojnih tokova obrazovanja uopšte, ukazuju na još nekoliko značajnih implikacija u sferi vojnog obrazovanja. Izdvajaju se sledeće:

1) Naučno-tehnička revolucija značajno menja položaj vojnog obrazovanja i dovodi ga u neposredan funkcionalni odnos sa ukupnom borbenom osposobljenošću oružanih snaga. Zbog toga je porast uloge i značaja obuke i vaspitanja, kao integralnog dela pripreme za rat, trajna tendencija, uočljiva u svim savremenim armijama.

2) Intelektualizacija vojne profesije i progresija obrazovnih zahteva već ima (a u budućnosti će biti još izraženija) stalan eksponencijalni rast.

3) Skokoviti razvoj tehničko-tehnološkog činioca oružane borbe i odgovarajuće promene u fizionomiji savremenog rata

neposredno se odražavaju na izmene profila starešinskog i vojničkog sastava.

4) Ukupne implikacije naučno-tehničke revolucije ispoljavaju se kao zahtevi za promenama svih značajnih segmenata vojnoedukativnih sistema. Zbog toga su osnovne karakteristike reformnih tendencija u savremenim armijama gotovo identične (1) povezivanje vojnoobrazovnog sistema sa globalnim edukativnim sistemom zemlje; (2) proširivanje fundamentalnog obrazovanja (opšte, vojno, tehničko) kao pretpostavke fleksibilnosti u složenim uslovima; (3) povezivanje vojnog obrazovanja, trupne (komandno-štabna) prakse i naučnoistraživačkog rada, i (4) osposobljavanje naučnoistraživačkog kadra na području vojnih nauka i dodirnih naučnih disciplina.

5) S obzirom na značaj vojnog obrazovanja, njegova transformacija i prilagođavanje promenama tehničko-tehnološkog činioca rata imaju stratejski značaj.

No, ukoliko se želi istaći suštinska implikacija naučno-tehničke revolucije, analize pokazuju da osnovu svih promena koje ona donosi čini saznanje da razvoj čoveka i svih njegovih kreativnih i radnih potencijala ima strateško značenje.¹ Suština naučno-tehničke revolucije nije u novoj tehnici i tehnologiji, to je samo jedan njen aspekt, a često samo privid i varka. Njena suština je u izgradnji čoveka koji će stvarati i na najbolji način koristiti novu tehniku i tehnologiju, ali i u izgradnji odnosa (socijalni, organizacioni i drugi) koji će omogućiti ispoljavanje svih kreativnih i radnih potencijala svakog pojedinca.

Implikacije globalnih vojno-političkih promena na obuku i vaspitanje u oružanim snagama SFRJ

Slika sveta koji nas okružuje korenito se menja. Uzroci promena su mnogostruki, a konačne posledice neizvesne, jer proces promene nije završen. No, i sadašnji stepen globalnih promena u svetu i Evropi urezuje dubok trag na političkom, ekonomskom i vojnom planu i njima tangentnim sferama. Iako

¹ Videti: dr Vojislav Stojković, *Implikacije naučno-tehničke revolucije i fizionomije savremenog rata na dalji razvoj sistema vaspitanja i obrazovanja u oružanim snagama*, „Vojno delo“ br. 3/1989, str. 150.

je na prvi pogled vojna edukacija područje prilično udaljeno od globalnih promena političkog i vojnog faktora, ipak ni ona ne može ostati po strani, a njena eventualna inertnost bila bi višestruko štetna.

Koje su najznačajnije globalne političke i vojne promene?²

Donedavno opšta i sveprisutna antagonistička konfrontacija Istočnog i Zapadnog bloka, ideološki zasnovana na dva različita i suprotstavljena društveno-ekonomska sistema, nije više osnovno obeležje savremenog sveta.

Socijalizam više nije svetski proces. Ekonomskom i tehnološkom superiornošću kapitalističkog Zapada, s jedne, i neefikasnošću realnog socijalizma s druge strane, izazvana je kriza, posrtanje, ako ne i potpuni pad socijalizma kao sistema u nizu zemalja Istočnog bloka. Rušenje i pad komunističkih režima u zemljama u kojima nije bilo autohtone i autentične revolucije (Poljska, Mađarska, Čehoslovačka, Rumunija, Bugarska), uz istovremenu težnju ka restauraciji građanskog društva, objektivno vode ka postupnom dokidanju ideološke, političke, pa i vojne konfrontacije Istočnog i Zapadnog bloka.³

Istovremeno, došlo je do promena u strukturi svetske političke i vojne moći. Sovjetski Savez više nije svetska supersila i to verovatno za neko vreme neće ni biti. Njegova vojno-politička grupacija – Istočni blok, odnosno ono što je od njega ostalo, više nije paritetna moć Zapadnom bloku.

Rušenjem ravnoteže vojnih snaga sklapa se zaštitni kišobran nad relativnim svetskim mirom. Dominacijom SAD, kao jedine supersile, i njene vojno-političke grupacije NATO, otvaraju se veoma različite opcije. Moguće relacije konfrontacija se šire. Najverovatnija od njih jeste SAD (NATO) – male i srednje razvijene zemlje, a koje će to zemlje biti zavisi od shvatanja SAD o „ugroženosti“ vlastite bezbednosti i vitalnih interesa.⁴ No, ublažavanje i dokidanje osnovne suprotnosti Istok – Zapad verovatno će izazvati i nova težišta strategijske

² Videti: prof. dr Radovan Radinović, *Promene u savremenom svetu i njihove implikacije na dogradnju koncepcije opštenarodne odbrane i oružanih snaga SFRJ*, „Vojno delo“, 3–4/1990.

³ Uzroci navedenih promena dugo će se analizirati i istraživati. Jedan od njih je i Gorbačovljeva „perestrojka“ i nova politika SSSR-a objektivno uslovljena nemogućnošću tehnološkog, ekonomskog i vojnog takmičenja SSSR-a sa SAD.

⁴ Do sada su bezbednost SAD i njeni vitalni interesi bili „ugroženi“ u Vijetnamu, Grenadi, Panami, Libiji, Kuvajtu i Saudijskoj Arabiji, pa su SAD intervenisale, i intervenišu, svojim oružanim snagama različitim stepenom intenziteta i s različitim uspehom.

konfrontacije (tehnološka, ekonomska i dr.) na relaciji SAD – Japan, SAD – najrazvijenije zemlje zapadne Evrope, ujedinjena Nemačka – ostale zemlje zapadne Evrope, a moguće su i druge opcije.

Svoj specifični oblik globalnim promenama u svetu i Evropi daje i ujedinjenje Nemačke. Njenim ujedinjenjem formira se moćna ekonomska i politička sila evropskog i svetskog ranga. Ekonomska i politička moć Nemačke verovatno će za rezultantu imati ponovni nastanak snažne vojne sile, a eventualno vaskrsavanje interesa, koje Nemačka u bližoj prošlosti nije uspjela da ostvari, proširiće postojeće konfrontacije u Evropi.

Navedene promene u vojno-političkoj i strateškoj sferi sveta i Evrope *šire postojeći okvir i menjaju fizionomiju i sadržinu hipotetičkog ratnog sukoba u Evropi.*

Sve pretpostavke o eventualnom ratnom sukobu širih razmera, bez obzira na raznovrsnost mogućih povoda i scenarija za njegov početak, gotovo isključivo su polazile od konfrontacije Istočnog i Zapadnog bloka kao izvorišta i kao ishodišta. Takvim vojnostrategijskim procenama prilagođeni su sadržaji obuke najviših komandi i štabova, združenih vežbi jedinica i sastava i nastavni sadržaji u vojnim školama najvišeg nivoa u svim armijama. Izrazita blokovska podeljenost jasno je ukazivala na moguće sastave vojnokoalicionih snaga u pretpostavljenom sukobu, a broj verovatnih kombinacija bio je ograničen. Zato specijalizovanim timovima autora (razrađivači) nije bilo mnogo teško da komponuju strategijske, operativne i taktičke zadatke za komandno-štabne ratne igre ili vežbe jedinica. Mnogo teže nije bilo ni rešavaocima (komande, štabovi), jer je hipotetički protivnik godinama bio isti, a njegova doktrina i sastav oružanih snaga uglavnom su bili poznati. Takvo stanje je vodilo ka rutinizaciji i šablonizaciji obuke komandi, štabova, jedinica i sastava.

Istovremeno, promene vojno-političkog faktora u Evropi i odgovarajuće promene doktrinarnih rešenja *menjaju fizionomiju i sadržinu pretpostavljene agresije na Jugoslaviju.*

Nije teško zaključiti da je zbog toga nužna dogradnja (korekcije i inovacije) postojećih i implementacija novih sadržaja u programe obuke komandi i štabova kroz trenaze, štabne ratne vežbe i komandno-štabne ratne vežbe; zatim u

planove združenih vežbi jedinica i sastava Jugoslovenske narodne armije i Teritorijalne odbrane, i posebno u planove i programe primenjenog dela nastave visokih vojnih škola u strategijskim, operativnim i taktičkim zadacima. Promenu tog dela sadržaja moraju pratiti (ili joj prethoditi) promene mnoštva pratećih sadržaja obuke starešina i komandi – štabova, kao i sadržaja različitih predmetnih oblasti u vojnim školama operativno-taktičkog i strategijskog nivoa.

Dogradnja postojećih i uvođenje novih sadržaja veoma je složen interdisciplinarni proces, a metodološki model mogao bi biti sledeći:

(1) spoznaja i analiza promena u vojno-političkom faktoru u daljem i bližem okruženju. Istraživanje mogućih implikacija tih promena na strategijske koncepcije i doktrinarna rešanja stranih armija;

(2) vojnostrategijske procene verovatnoće, mogućnosti, fizionomije i sadržine eventualne agresije na Jugoslaviju u kontekstu promena vojno-političkog faktora u bližem i daljem okruženju;

(3) traženje odgovarajućih modela suprotstavljanja u okviru postojećih rešenja koncepcije i doktrine odbrane Jugoslavije ili eventualna dogradnja novim rešenjima;

(4) didaktička transformacija novih sadržaja i implementacija u odgovarajuće planove i programe obuke starešina i komandi – štabova, i nastavne planove i programe visokih vojnih škola (posebno komandno-štabnih i Ratne škole).

(5) stručno i didaktičko-metodičko osposobljavanje starešina odgovornih za organizaciju i realizaciju novih i inoviranih sadržaja obuke u komandama i štabovima, odnosno katedri i nastavnika u visokim vojnim školama;

(6) izrada odgovarajuće nastavno-obrazovne literature, operativno-taktičkih i strategijskih zadataka, elaborata štabnih-ratnih vežbi, komandno-štabnih ratnih vežbi i dr.;

(7) traženje efikasnih metodičkih rešenja u procesu realizacije novih i inoviranih sadržaja;

(8) permanentna aktuelizacija prema daljim promenama okruženja.

Podrazumeva se da celokupni proces, od saznanja do uvođenja i primene novih sadržaja, bez obzira na njegovu

složenost, ne sme biti dug. Jer, može se desiti da još tokom procesa pripreme, zbog velike brzine promena, novi sadržaji izgube aktuelnost i zastare.

AKTUELNE PROMENE U JUGOSLAVIJI I MOGUĆE IMPLIKACIJE NA OBUKU I VASPITANJE U ORUŽANIM SNAGAMA

Društveni i politički sistem SFRJ, neposredno ili preko zahteva i stavova koncepcije opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, određuju većinu značajnih komponenata obuke i vaspitanja u našim oružanim snagama.

Reforme koje su u toku već su dovele do značajnih promena u društvenom i političkom sistemu SFRJ, a u bliskoj budućnosti najverovatnije će rezultirati konstituisanjem drugačijeg društvenog i političkog sistema od onog koji je uspostavljen Ustavom iz 1974. godine.⁵ Zbog toga je realno i razumljivo očekivati temeljitu dogradnju i brojne inovacije koncepcije ONO i DSZ, što će imati sasvim konkretne implikacije na sistem obuke i vaspitanja oružanih snaga.

Koje su promene društvenog, političkog i ekonomskog sistema najznačajnije za obuku i vaspitanje u oružanim snagama?

a) Bez sumnje da je transformacija jednopartijskog u višepartijski politički sistem generator čitavog spleta implikacija na koncepciju opštenarodne odbrane, a time i na obuku i vaspitanje u oružanim snagama. Identične ili slične implikacije uzrokuje i transformacija socijalističkog samoupravljanja, do sada celovitog ekonomsko-političkog sistema zasnovanog na društvenoj svojini, udruživanju rada i sredstava i dogovornoj ekonomiji, u novi sistem, koji će počivati na ravnopravnosti svih svojinskih oblika (društveni, privatni, mešoviti) i tržišnoj ekonomiji.

b) Materijalne mogućnosti društva uzrokovane ekonomskom krizom i otežano finansiranje oružanih snaga može se definisati kao uzrok druge grupe implikacija na obuku i vaspitanje u oružanim snagama.

c) Promene u sistemu obrazovanja i vaspitanja SFRJ bez sumnje će implicirati odgovarajuće promene u sistemu obuke

⁵ Prema: prof. dr Milosav Simić, *Reforme političkog sistema i njihov uticaj na dogradnju opštenarodne odbrane*, „Vojno delo“, 3-4/1990.

i vaspitanja u oružanim snagama SFRJ, jer je on njegov integralni deo.

d) Veoma je značajna i činjenica da je proces promena u Jugoslaviji buran i da se odvija u uslovima društvene i političke krize. U institucijama sistema, a i izvan njega, različite su opcije o daljim tokovima promena. Jugoslovenski društveni prostor potresaju eksplozije nacionalizma, separatizma i secesionizma. Sve to ostavlja dubok trag na svest i ponašanje ljudi, posebno mlade generacije, i odražava se na njihove stavove prema odbrani zemlje, oružanim snagama i Armiji. Kako su ljudi (vojnici i starešine aktivnog i rezervnog sastava JNA i TO) osnovni subjekt vaspitno-obrazovnog rada, jasno je da aktuelne promene i na taj način utiču na obuku i vaspitanje u oružanim snagama.

Potpunije razmatranje uticaja navedenih i drugih aktuelnih promena u Jugoslaviji na obuku i vaspitanje u oružanim snagama zahtevalo bi, zbog ukupne složenosti, znatno šira interdisciplinarna istraživanja, pa ćemo ukazati samo na neke moguće implikacije.

a) U društvenom i političkom sistemu Jugoslavije Savez komunista, iako od šestog kongresa samodeklarisan kao nevladajuća politička organizacija, bio je osnovni subjekt – nosilac ili posrednik društvene moći. Zbog toga je razumljivo što je presudno uticao na politički sistem zemlje, a time i na oblikovanje koncepcije i sistema opštenarodne odbrane kao njegovog integralnog dela.

Svaka analiza koncepcijsko-doktrinarnih dokumenata, tačnije njihove društveno-političke i idejne strane, pokazuje da su osnovi koncepcije opštenarodne odbrane postavljeni i određeni programskom vizijom SKJ. Rezultat toga je primat ideološko-političkih vrednosti u zasnivanju koncepcije i svih segmenata sistema opštenarodne odbrane, i to kroz dominaciju dva njena osnovna postulata – socijalističkog samoupravljanja i odlučujuće uloge Saveza komunista Jugoslavije.⁶

Budući da od svih osnovnih činilaca determinacije koji opredeljuju sistem obuke i vaspitanja, koncepcija ONO i DSZ ima odlučujući značaj, jasan je uticaj ideološko-političkih

⁶ Prema: prof. dr Miroslav Hadžić, *Preobražaj Saveza komunista Jugoslavije i problemi dogradnje koncepcije opštenarodne odbrane*, „Vojno delo“, 3-4/1990.

opredeljenja na osnovne komponente obuke i vaspitanja u oružanim snagama SFRJ, posebno na ciljeve i deo sadržaja.⁷

Ideološko-političko obrazovanje jedno je od tri područja obuke i vaspitanja vojnika, jedinica, starešina i komandi,⁸ odnosno jedno od osnovnih nastavnih područja u vojnim školama i akademijama JNA.⁹ Ono čini okosnicu vaspitnog rada u oružanim snagama, a njegov zadatak najčešće se definiše kao izgrađivanje idejno-političkog jedinstva i jačanje uverenja vojnika (starešine, pitomci, učenici) u ispravnosti strateškog opredeljenja SKJ i progresivnih snaga za dalju izgradnju i razvoj jugoslovenskog socijalističkog samoupravnog društva, opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Moralno vaspitanje, kao jedno od klasičnih područja vaspitanja uopšte (a vojnog vaspitanja i obrazovanja posebno), većim delom je poistovećeno sa ideološko-političkim vaspitanjem, a izgrađivanje (borbenog) morala jedinica sa izgrađivanjem moralno-političkog stanja, u čijoj su proceni primarne ideološko-političke kategorije – odnos prema vodećoj ulozi SKJ, socijalističkom samoupravljanju i spoljnoj politici.¹⁰

S obzirom na dosadašnji tok promena u Jugoslaviji, moguće je registrovati sledeće činjenice: Savez komunista na jugoslovenskom planu već duže vreme nema integrativnu funkciju; SKJ od nedavno i faktički i formalno ne postoji kao jedinstvena jugoslovenska politička organizacija; socijalističko samoupravljanje se reformiše u (bitno) drugačiji društveno-ekonomski sistem; jednopartijski sistem je i formalno-pravno transformisan u višepartijski; u republikama (Slovenija i Hrvatska) u kojima su održani višestranački izbori pobedile su desne partije, bitno različite programske orijentacije od Programa Saveza komunista Jugoslavije.

Implikacije tih promena na obuku i vaspitanje u oružanim snagama, a posebno na njen ideološko-politički deo, mogu imati više pravaca, a najrealnija su dva: da se ciljevi obuke i

⁷ Dr Đorđe Stanić, *Obuka starešina u svetlu zahteva koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane*, VIZ, Beograd, 1986, str. 5.

⁸ Druga dva su vojnostručna obuka i fizičko osposobljavanje.

⁹ Ideološko-političko obrazovanje u vojnim školama obuhvata, od rata naovamo, oko 15 odsto ukupnih sadržaja u vojnim školama.

¹⁰ Predmet ovog rada nije vrednosno promišljanje i opredeljivanje. Na pitanje da li je i u kojem stepenu ovakav pristup bio objektivno uslovljen i ispravan, ili je rezultat voluntarističkog idealizovanja stvarnosti moglo bi se odgovoriti samo na osnovu opširnih istraživanja i analize čitavog posleratnog perioda.

vaspitanja značajnije ne menjaju i da se ciljevi i sadržaji oslobode, koliko je moguće, od svake ideologije i zamene nekim drugim vrednostima.¹¹

Prva mogućnost se zasniva na istorijskoj ulozi KPJ i SKJ u revoluciji i NOR-u i u formiranju naše armije i oružanih snaga. Konceptija opštenarodne odbrane, čiji je politički deo zasnovan na programskoj orijentaciji KPJ/SKJ, potvrdila se u praksi. Mogućnost da se u koncepciji opštenarodne odbrane, a time i u obuci i vaspitanju, zadrže osnovni ideološki postulati programske orijentacije SKJ, sa tog aspekta, ima opravdanje. Međutim, u praksi se konceptija opštenarodne odbrane potvrdila upravo zato što je odgovarala vremenu i uslovima u kojima se potvrđivala. Budući da su se bitni determinirajući faktori i uslovi izmenili, teorijski, promenjenim uslovima ne odgovaraju sva, već samo neka opredeljenja i rešenja koncepcije i na njoj zasnovanog sistema opštenarodne odbrane, a koja su to opredeljenja treba utvrditi konkretnom i svestranom analizom promena društvene zbilje i kompleksnim promišljanjem njihovih implikacija na sferu odbrane.

Pod drugom mogućnošću podrazumeva se oslobađanje ciljeva, sadržaja i celokupne koncepcije obuke i vaspitanja od svake ideologije i političko-programске orijentacije bilo koje partije. Međutim, postavlja se pitanje postoje li ideološko-politički neutralne vrednosti koje mogu usmeriti i obezbediti cilj i sadržaj obuke i vaspitanja u oružanim snagama. Naravno, takve vrednosti postoje sve dok postoji konsenzus njenih građana o zajedničkom životu u Jugoslaviji. Očito da je ta neutralna vrednost *odbrana zemlje zasnovana na patriotizmu njenih građana*. Taj pristup podrazumeva prethodnu dezideologizaciju odbrambenog organizovanja društva i oružanih snaga, a time i izmenu nekih osnovnih postulata sadašnje koncepcije opštenarodne odbrane, te se zbog toga čini veoma radikalnim. No, on ima svoje izвориšte u NOR-u, a i u načinu organizovanja odbrane u većini država sa višepartijskim parlamentarnim sistemom.

Kao što je poznato, narodnooslobodilačkom pokretu mogao je pristupiti svaki pojedinac, bez obzira na svoja

¹¹ Opcija po kojoj bi se konceptija i sistem odbrane, a time i sistem obuke i vaspitanja zasnovali na programskoj i ideološkoj orijentaciji neke od novoformiranih partija teorijski je moguća, ali je praktično neodrživa iz više razloga, koji proizilaze iz suštine višepartijskog sistema.

ideološka, verska, politička i druga ubeđenja, ukoliko je bio spreman da se bori za slobodu otadžbine. Dakle, odbrana zemlje je bila opšta i zajednička vrednost, izvan i iznad ideologije. Na sličnim principima postavljena je sfera odbrane u većini zemalja sa bogatim iskustvom u višepartijskoj organizaciji društvenog i političkog sistema.

Ukoliko bi se na taj način pristupilo izmenama u obuci i vaspitanju u oružanim snagama, onda bi ideološko-političke sadržaje zamenili sadržaji maralnog vaspitanja i moralno-psihološkog osposobljavanja vojnika i jedinica, starešina i komandi-štabova.¹²

U vezi s navedenim, treba naglasiti da dezideologizacija ne podrazumeva i depolitizaciju oružanih snaga. Političko angažovanje pripadnika oružanih snaga uvek će imati osnovu i legitimitet u ustavnim državnim i međunarodno-pravnim razlozima.

b) Ekonomska kriza i otežano finansiranje JNA samo su ubrzali proces transformacije sistema obrazovanja i vaspitanja koji je u toku.¹³ Transformacija se prvenstveno odnosi na vojnoškolski sistem. Naime, naučne analize su pokazale da je relativno trajna karakteristika sistema obrazovanja starešina JNA u posleratnom periodu prerazvijenost, nedovoljna racionalnost i nedovoljna ekonomičnost. Zbog toga reforma vojnoškolskog sistema, koja je u toku, obuhvata smanjenje broja profila obrazovanjem širokih i fleksibilnih profila starešinskog kadra; školovanje za poziv, umesto školovanje za konkretne dužnosti i racionalizaciju mreže vojnih škola i školskih centara.

Radikalne reforme privrednog sistema zemlje imaće i dalje velik uticaj na finansiranje oružanih snaga, a time i sasvim konkretne implikacije na obuku i vaspitanje.¹⁴

c) Promene u globalnom sistemu obrazovanja i vaspitanja SFRJ višestruko utiču na obuku i vaspitanje u oružanim snagama. Obuka i vaspitanje vojnika i školovanje u vojnim školama nastavljaju se na proces obrazovanja i vaspitanja realizovan u vaspitno-obrazovnom sistemu u društvu.

¹² Kad je reč o ideološko-političkom vaspitanju vojnika privremeni plan i program, koji je nedavno uveden, tako je usmeren.

¹³ Neusaglašenost republika o veličini dela budžeta koji se odvajaju za JNA i o načinu njenog finansiranja (obezbeđenje sredstava).

¹⁴ Šire: prof. dr Nikola Čubra, *Privredna reforma i problemi dogradnje opštenarodne odbrane*, „Vojno delo“, 3-4/1990.

Edukativni sistem SFRJ već duže je zahvaćen snažnim procesom diferencijacije na šest, odnosno osam delova, i procesom zatvaranja u okvire razdvojenih sistema po republikama i pokrajinama.

Analize nastavnih planova i programa pokazuju da su sadržaji nastavnih predmeta od kojih zavisi formiranje stavova značajnih za odbranu zemlje veoma različito koncipirani, zavisno od republike (pokrajine). Tako se samo u dve republike (Srbija i Crna Gora) postavlja izričit zahtev za vaspitanjem u duhu jugoslovenskog patriotizma. Najnovija istorija tumači se na različite načine. Iako je izdaja zemlje u tradiciji naših naroda najveći greh, u nekim nastavnim planovima i programima spominju se samo „svoji“ izdajnici, u nekima samo „tudji“, a u nekima ni „svoj“ ni „tudji“.¹⁵

Sve to utiče na formiranje različitih socijalnih stavova koji se teško menjaju i koji imaju negativne posledice po integritetnost vojnih kolektiva i motivaciju u procesu obuke i vaspitanja u Armiji.

Aktuelni događaji u Jugoslaviji nedvosmisleno ukazuju na to da će se tendencije partikularizacije u školskom sistemu zemlje još više intenzivirati.

S obzirom na ukupne tokove promena u Jugoslaviji, realno je očekivati dalje, postupno ili naglo, delimično ili potpuno, potiskivanje marksističkog obrazovanja i vaspitanja u vaspitno-obrazovnom sistemu zemlje, kao i izmenu generalnih ciljeva vaspitanja i obrazovanja.¹⁶

I ove promene će izazvati višestruke implikacije na obuku i vaspitanje u našim oružanim snagama, pa je nužno njihovo stalno praćenje i izučavanje.

d) Društvena kriza (ekonomska, politička, moralna, ustavna, i dr.) istovremeno je oblik, uzrok i posledica aktuelnih promena u Jugoslaviji. Ona svojim intenzitetom i dužinom trajanja ostavlja dubok trag na svest i ponašanje ljudi. Generacija mladih sazreva u uslovima krize. Objektivno pogoršanje opšteg, pre svega materijalnog položaja mlade generacije, i pogoršavanje uslova školovanja i zapošljavanja izaziva ukupno

¹⁵ Šire: „Zbornik sa jugoslovenskog savetovanja u Kumrovcu“, *Razvijanje i negovanje jugoslovenskog socijalističkog patriotizma*, Beograd, 1984. godina.

¹⁶ Do sada je generalni cilj vaspitanja i obrazovanja bio razvoj svestrane socijalističke ličnosti.

socijalnu labilnost mladih i nezadovoljstvo društvenim okolnostima.

Politička previranja i nacionalistička euforija najdublji trag ostavljaju na mladoj generaciji.¹⁷

Empirijska istraživanja u JNA pokazuju da u stavovima mladih prema osnovnim vrednostima značajnim za odbranu zemlje postoje statistički značajne razlike, zavisno od republike iz koje su u JNA upućeni. Istraživanja pokazuju da postoji sve veća i brža konvergencija nivoa obrazovanja vojnika (što je za borbenu obuku i vaspitanje u JNA pozitivno), ali i velika i nagla divergencija stavova i uverenja vojnika o osnovnim vrednostima na kojima počiva odbrana zemlje (što je za obuku i vaspitanje vrlo negativno).

Na osnovu kretanja u našem društvu, realno je pretpostaviti da će divergencija nekih fundamentalnih stavova postati ključna karakteristika mlade generacije (i ne samo njena), a time i dominantna specifičnost i problem obuke i vaspitanja u JNA u ovom i narednom periodu, što će zahtevati odgovarajuće promene u pristupu i radu s vojnicima JNA u procesu obuke i vaspitanja.

Prethodna razmatranja nedvosmisleno ukazuju na to da su promene u svetu i našem društvu tolike i takve da zahtevaju temeljitu dogradnju koncepcije opštenarodne odbrane, a time i sistema obuke i vaspitanja u oružanim snagama.

Sistem, ciljeve i sadržaje obuke i vaspitanja najdirektnije uslovljavaju uvek aktuelne implikacije naučno-tehničke revolucije, a sada naročito intenzivno i globalne vojno-političke promene u svetu i društvene reforme u Jugoslaviji.

Naučno-tehnička revolucija izdiže obuku i vaspitanje među najznačajnije segmente pripreme oružanih snaga za odbranu, jer je borbena spremnost armije, kao nikada ranije, direktna funkcija njene obučenosti. Promene vojno-političkog faktora na globalnom planu prvenstveno impliciraju promene i inovacije sadržaja obuke komandi – štabova, jedinica i vojnih škola najvišeg nivoa. Uticajima ta dva faktora determinacije odgovarajući segmenti sistema obuke i vaspitanja u oružanim snagama i do sada su se uspešno prilagođavali.

¹⁷ Psihološka struktura ličnosti u periodu mladalaštva (adolescencija) izuzetno je pogodna za nekritičko prihvatanje stavova, radikalne poglede i agresivno ponašanje.

Međutim, od rata do sada nije bilo tako obimnih i dubokih promena u društvenom, političkom i ekonomskom biću Jugoslavije kao što su reforme koje su u toku. Zbog toga će one odlučujuće uticati na ciljeve, sadržaje i sve druge značajne komponente obuke i vaspitanja u našim oružanim snagama.

S U M M A R Y

IMPLICATIONS OF CURRENT CHANGES OF GENERAL DETERMINANT FACTORS ON TRAINING AND EDUCATION IN THE ARMED FORCES OF S.F.R.Y.

The article contains analyses of current changes of general determinant factors and indications of their possible implications on the training and education processes in the Armed forces of SFRY. The author focusses his attention to the possible implications of changes of the military-political factor in the world and Europe, and of current social and economic changes in Yugoslavia to the aims, contents and other essential components of training and education. Also a synthesis of implications of the scientific-technological revolution on military education is presented.

The author's basic view is that the fundamental changes of general determinant factors necessarily imply corresponding changes in training and education. Possible directions of these changes are in the article discussed.

R É S U M É

IMPLICATIONS DES CHANGEMENTS ACTUELS DES FACTEURS GENERAUX DETERMINANTS SUR L'EDUCATION ET FORMATION DANS LES FORCES ARMEES

Dans se travail on a fait l'analyse des changements actuels des facteurs généraux de détermination et aussi on a marqué les implications possibles sur l'éducation et la formation des forces armées de la RSFY. Auteur met l'accent sur les implications possibles des changements des facteurs politico-militaires dans le monde et en Europe et aussi des changements actuels de la société et de l'économie en Yougoslavie qui font influence sur les objectifs et autres composantes de l'éducation et de la formation. Auteur donne aussi une synthèse des implications de la révolution científico-technique sur l'éducation militaire. L'attitude de base de l'auteur est que les changements fondamentaux des facteurs de détermination générale s'impliquent nécessairement sur les changements correspondants dans l'éducation et la formation. Dans le travail on a examiné les directions possibles de ces changements.

РЕЗЮМЕ

ИМПЛИКАЦИИ АКТУАЛЬНЫХ ИЗМЕНЕНИЙ ОБЩИХ ФАКТОРОВ
ДЕТЕРМИНАЦИИ НА ОБУЧЕНИЕ И ВОСПИТАНИЕ
В ВООРУЖЕННЫХ СИЛАХ

В труде анализируются актуальные изменения общих факторов детерминации и отмечаются возможные импликации на обучение и воспитание в ВС СФРЮ. Автор главное внимание обращает на рассмотрение возможных импликаций военно-политического фактора в мире и Европе и актуальных и экономических изменений в Югославии на цели, содержания и другие существенные компоненты обучения и воспитания. Автор также дает синтез импликаций научно-технической революции на военное образование.

Основное положение автора заключается в том, что существенные изменения общих факторов детерминации неизбежно имплицируют соответствующие изменения в обучении и воспитании. В труде рассматриваются возможные направления этих изменений.